V texte pri praci s relaciami pouzivame dve ekvivalentne oznacenia a to $(x, y) \in R$ a xRy.

Ako pisat priklady na pisomke

Netreba sa zlaknut dlzky rieseni. Vsetky priklady sa daju zmysluplne napisat na niekolko riadkov. Riesenia v tomto dokumente su dlsie z viacerych dovodov. Pouziva sa trosku pestrejsi jazyk, taktiez pre lepsiu citatelnost sa pouziva menej matematickych symbolov. Napriklad miesto

- Nech $x(AS)y$. Z definicie skladania relacii existuje z take, ze xAz a zSy. Z definicie inverzneho zobrazenia dostavame $zA^{-1}x$ a kedze S je symetricka, vieme aj ze ySz. Potom vsak z definicie skladania relacii $y(SA^{-1})x$ a teda aj yRx.

je uplne vhodne napisat

- $x(AS)y \Rightarrow \exists z \; xAz \wedge zSy \Rightarrow zA^{-1}x \ldots$. Nad implikaciu pekne napiseme odvovodnenie (napr S je sym.), ak sa nevmesti pomozeme si vetou. Taktiez mozeme efektivne vyuzivat viac smerov v rovine. sipky preto mozu smerovat z predpokladov do dosledkov bez prepisovania predpokladov.

Priklad 1 *Nech A je relacia a S je symetricka relacia. Dokazte, ze relacia*

$$R = AS \cup SA^{-1}$$

je symetricka. Dalej dokazte, ze R je zaroven najmensia symetricka relacia obsahujuca AS^{-1}.

Riesenie. Najprv dokazeme, ze R je symetricka relacia. Nech xRy. Potom plati bud $x(AS)y$ alebo $x(SA^{-1})y$.

- Nech $x(AS)y$. Z definicie skladania relacii existuje z take, ze xAz a zSy. Z definicie inverzneho zobrazenia dostavame $zA^{-1}x$ a kedze S je symetricka, vieme aj ze ySz. Potom vsak z definicie skladania relacii $y(SA^{-1})x$ a teda aj yRx.
- Nech $x(SA^{-1})y$. Z definicie skladania relacii existuje z take, ze xSz a $zA^{-1}y$. Z definicie inverzneho zobrazenia dostavame yAz a kedze S je symetricka, vieme aj ze zSx. Potom vsak z definicie skladania relacii $y(AS)x$ a teda aj yRx.

Tym sme dokazali, ze ak plati xRy tak plati aj yRx a teda R je symetricka.

Dalej ukazeme ze R je najmensia symetricka relacia obsahujuca AS^{-1}. Zacneme tym, ze R obsahuje AS^{-1}. Kedze S je symetricka $S^{-1} = S$. Kedze $R = AS \cup SA^{-1}$, $AS \subseteq R$ a teda aj $A^{-1}S \subseteq R$.

Pokracujeme dokazanim minimality R. Dokaz sporom. Nech existuje symetricka relacia P taka, ze $(AS^{-1} =)AS \subseteq P \subsetneq R$. Z $P \subsetneq R$ mame ze existuje x a y take, ze neplati xPy a plati xRy. Potom plati bud $x(AS)y$ alebo $x(SA^{-1})y$.

- Nech $x(AS)y$. Kedze $AS \subseteq P$ tak aj xPy. Spor.

- Nech $x(SA^{-1})y$. Z definicie skladania relacii existuje z take, ze xSz a $zA^{-1}y$. Z definicie inverzneho zobrazenia dostavame yAz a kedze S je symetricka, vieme aj ze zSx. Potom vsak z definicie skladania relacii $y(AS)x$. Kedze $AS \subseteq P$ tak aj yPx. Kedze P je symetricka, plati aj xPy. Spor.

Tym je dokaz ukonceny. $\square$

Poznamka. Pokial neviete dokazat minimalitu je pekne ukazat aspon . symetrickost R

Priklad 2 *Najdite nejaku najmensiu (co do poctu prvkov) relaciu R taku ze pre nu sucastne plati*

- *R je reflexivna*
- *R je symetricka*
- *R nie je relaciou ekvivalencie*

Riesenie. Nech $R \subseteq \{0, 1, 2\}^2$, $R = \{(0, 0), (1, 1), (2, 2), (0, 1), (1, 0), (1, 2), (2, 1)\}$.

- R je reflexivna - plati $0R0$, $1R1$ aj $2R2$
- R je symetricka - ak plati xRy, plati aj yRx (lahko mozno overit postupne pre vsetky prvky R).
- R nie je tranzitivna - plati $0R1$ a $1R2$, ale neplati $0R2$. Preto R nemoze byt relaciou ekvivalencie.
  Ukzeme ze zvolena relacia je minimalna. Lahko mozno vydiet, ze vsetky reflexivne a symetricke relacie na 0, 1 alebo 2 prvkoch su tranzitivne (je ich dokopy 4). Prvky (x, x) musia byt vo vsetkych vhodnych relaciach. Pokial tam nie je nijaky iny prvok navyse relacia je identitou a teda je tranzitivna. Teda do tejto relacie musi patrit aj nejaky iny prvok (x, y), $x \neq y$. Zo symetrickosti potom do relacie patri aj prvok (y, x). Takato relacia je vsak stale tranzitivna: Nech aRb a bRc. Tak bud $a = b$ alebo $a = x$, $b = y$ alebo $b = x$, $a = y$. Vo vsetkych pripadoch mozeme lahko overit, ze pre lubovolnu volbu c bude platit aj aRc. Preto potrebujeme este jednu inu dvojicu (z, w), $z \neq w$, $(z, w) \notin \{(x, y), (y, x)\}$. Potom vsak aj (w, z) je v relacii A navyse je rozny od skorsie spomenutych prvkov. Tym sme ukazali pritomnost aspon 5 prvkov v R, preto nami zvolena R je najmensia.

$\square$

Poznamka. Ked uz nevieme ktora je minimalna tak je vhodne aspon najst nejaku vhodnu relaciu. Taktiez je pekne ked je co najmensia, mozno bude minimalna a budu body navyse (aj ked bez dokazu nie moc).

Priklad 3 *Zistite, ci je nasledujuci vyrok tautologia alebo kontradikcia.*

$$\forall x\ [a(x) \to (b(x) \to c(x))] \to [\forall x\ a(x) \to (\forall x\ b(x) \to \forall x\ c(x))]$$

Riesenie. Tvrdenie plati. Dokazeme sporom. Znegujeme vyrokovu formu.

$$\forall x\ [a(x) \to (b(x) \to c(x))] \wedge \forall x\ a(x) \wedge \forall x\ b(x) \wedge \exists x\ \neg c(x).$$

Existuje x take, ze plati $\neg c(x)$. Nech je to t. co je spor s $\exists x\ \neg c(x)$. Kedze $\forall x\ [a(x) \to (b(x) \to c(x))]$, plati aj $a(t) \to (b(t) \to c(t))$. Kedze $\forall x\ a(x)$, plati aj $a(t)$. a teda plati aj $b(t) \to c(t)$. Kedze $\forall x\ b(x)$, plati aj $b(t)$, a kedze $b(t) \to c(t)$ plati aj $c(t)$. To je vsak v spore s platnostou $\neg c(t)$.

□

Priklad 4 *Najdite bijektivne zobrazenie medzi mnozinou priamok v rovine a mnozinou bodov v rovine*

Riesenie. Najprv si uvedomime s akymi objektami pracujeme. Bod v rovine je jednoducho zobrazit dvojicou jeho suradnic (x, y). Priamky ktore nie su rovnobezne s y-ovou osou mozno taktiez popisat dvojicou cisel (k, l). Tejto dvojici priradime priamku $y = kx + l$. Priamky rovnobezne s y-ovou osou budeme reprezentovat jednym realnym cislom (x-ovou suradnicou). Staci nam teda najst bijekciu f z $\mathbb{R} \times \mathbb{R} \cup \mathbb{R}$ do $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$. Na vyriesenie tohoto problemu pouzijeme princip zlodeja. Realne cisla zobrazime na dvojice tvaru $(1, x)(= (2^0, x))$ tie zase na dvojice tvaru $(2, x)$ tie zese na dvojice tvaru $(2^2, x)$, atd. Definujme

$$f(x) = \begin{cases} (1, x) & x \in \mathbb{R} \\ (2^{(k+1)}, y) & x = (2^k, y), k \in \mathbb{N}(vratane 0) \\ (y, z) & x = (y, z), y \neq 2^k, k \in \mathbb{N}. \end{cases}$$

Ukazeme, ze f je bijekcia. Urobime to tak ze najdeme inverzne zobrazenie:

$$g((x, y)) = \begin{cases} y & x = 1 \\ (2^k, y) & x = 2^{k+1}, k \in \mathbb{N}(vratane 0) \\ (y, z) & x \neq 2^k, k \in \mathbb{N}. \end{cases}$$

Dosadenim a rozdelenim na pripady lahko ukazeme ze $f(g(x))$ aj $g(f(x))$ su identicke zobrazenia.

□

Poznamka. Ak sa uz nepodari najst bijekcia, k nejakym bodom mozu viest aj jednotlive injektivne zobrazenia.

Priklad 5 *Zjednoduste kardinalne cislo* $\aleph_0^{\aleph_0^2} . \left(2^{\aleph_0}\right)^{2^{\aleph_0}}$

Poznamka. Vypocty s mohutnostami na pisomke z cviceni este nebudu, takze tento priklad je tu skor ako pomocka pri priprave na skusku.

Riesenie. Pretoze $\left(a^b\right)^c = a^{b.c}$

$$\aleph_0^{\aleph_0} \times \left(2^{\aleph_0^2}\right)^{2^{\aleph_0}} = \aleph_0^{\aleph_0^2}.2^{\aleph_0 2^{\aleph_0}}.$$

Odhadneme tento vyraz:

$$2^{2^{\aleph_0}} \leq \aleph_0^{\aleph_0^2}.2^{\aleph_0 2^{\aleph_0}} \leq 2^{\aleph_0 2^{\aleph_0}}.2^{\aleph_0 2^{\aleph_0}} \leq 2^{\aleph_0 2^{\aleph_0}} \leq 2^{2^{\aleph_0} 2^{\aleph_0}} \leq 2^{2^{\aleph_0}}$$

Postupne sme pri tom vyuzivali vztahy:

- Pre lubovolne kardinalne cislo m, $m < 2^m$.
- Pre nekonecne kardinalne cislo m a konecne kardinalne cislo k, $m^k = m$.

□

Poznamka. V pripade ze priklad neviete vyriesit uplne, je vhodne skratit formulu pokial to ide.